INDIAN JOURNAL OF HISTORY AND ARCHAEOLOGY
ISSN (e):2582-225Xwww.ijha.in
Vol-8, Issue -04,July-August, 2026
Page No,77-88
Peer -Reviewed, Refereed Journal

ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಕೆಲವೊಂದು ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಅವಲೋಕನ

ಮಂಜುನಾಥ.ಸಿ.ಡಿ.[1]
ಪ್ರೊ.ರಾಚಯ್ಯ .[2]

ಸಾರಾಂಶ: ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದಂತಹ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆತಿದ್ದು, ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿವಾಲಯಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು ಹಾಗೂ ಹೊಸ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಮತ್ತು ಶಾಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸಮಾನ ಗೌರವವನ್ನು ತೋರಿದರೂ, ಶಿವ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಭೂದಾನ, ಧನಸಹಾಯ, ನಿತ್ಯಪೂಜೆ, ಉತ್ಸವಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯ ಆಡಳಿತದ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿದರು. ಮೈಸೂರು, ನಂಜನಗೂಡು, ತಲಕಾಡು, ಸೋಮನಾಥಪುರ, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ಸಂಗಮೇಶ್ವರ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನೇಶ್ವರ, ಶಿವೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳು ಒಡೆಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರದೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ದಾನಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದವು. ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಜೊತೆಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಶಿಲ್ಪಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಗೋಪುರಗಳು, ಮಂಟಪಗಳು, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಶಾಸನಗಳು ಹಾಗೂ ಉತ್ಸವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಈ ಕಾಲದ ಕಲಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ವೈಭವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಇನಾಂ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದು, ಅರ್ಚಕರ ನೇಮಕ, ಉತ್ಸವಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳ ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳು ಒಡೆಯರ ಆಡಳಿತದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿದ್ದವು.

[1].ಸಂಶೋಧಕರು,ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗ,ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು,ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು

[2]ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು/ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು,ಇತಿಹಾಸವಿಭಾಗ,ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜು, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ,ಮೈಸೂರು

ಪ್ರಧಾನ ಪದಗಳು: ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು, ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಶಿವೋಪಾಸನೆ, ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುಕಲೆ, ಶಾಸನಗಳು, ದೇವದಾನ ಮತ್ತು ಇನಾಂ ಭೂಮಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆ, ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ

ಪೀಠಿಕೆ: ಶೈವಧರ್ಮವು ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದು, ವೈದಿಕ ಹಾಗೂ ಅವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಶಿವನನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುವ ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದೆ. ಲಿಂಗರೂಪದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಮಾನವಾಕಾರದ ಮೂರ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಾಗಲಿ ಶಿವನ ಆರಾಧನೆಯು ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶೈವ ಆಗಮಗಳು, ಪುರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಶಿವಪೂಜೆಯ ವಿಧಿ–ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಶೈವಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಶಿವನ ಆರಾಧನೆಯೊಂದಿಗೆ ಪಾರ್ವತಿ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಯ ಆರಾಧನೆಯೂ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶಿವ–ಶಕ್ತಿ ತತ್ವವು ಭಾರತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆಯ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕದಂಬರು, ಗಂಗರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಚಾಲುಕ್ಯರು, ಹೊಯ್ಸಳರು ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದರೆ, ಅನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಈ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1610 ರಿಂದ 1947ರವರೆಗೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಳಿದ ಒಡೆಯ ರಾಜರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಮತ್ತು ಶಾಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು. ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿವಾಲಯಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ, ಹೊಸ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ನಿತ್ಯಪೂಜೆ, ಉತ್ಸವಗಳು, ಧರ್ಮದಾನಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯಗಳ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಒದಗಿಸಿದರು.

ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಗ್ರಾಮಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ, ವೀರಭದ್ರ, ಭೈರವ, ರುದ್ರ, ಅರ್ಕೇಶ್ವರ, ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಮುರುಡೇಶ್ವರ, ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ, ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಮಾದೇಶ್ವರ ಎಂಬಂತಹ ಶಿವಸ್ವರೂಪಗಳ ಆರಾಧನೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ನಂದಿ, ಗಣಪತಿ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಚಂಡಿಕೇಶ್ವರ, ನವಗ್ರಹಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ಶಿವನ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆಯೂ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪರಂಪರೆ ಇಂದಿಗೂ

ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಶಿವಾರಾಧನೆಯೊಂದಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಆರಾಧನೆಯೂ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ, ಪಾರ್ವತಿ, ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ, ತ್ರಿಪುರಸುಂದರಿ, ದೇವಿರಮ್ಮ, ಹೊನ್ನದೇವಿ, ಅಲಮೇಲಮ್ಮ ಅವರಂತಹ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ರಾಜರು ವಿಶೇಷ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದರು. ಮೈಸೂರಿನ ಅಧಿದೇವತೆಯಾಗಿ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಒಡೆಯರು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆಯಾಗಿ ಆರಾಧಿಸಿದ್ದು, ದಸರಾ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಶಕ್ತಿ ಆರಾಧನೆಯೊಂದಿಗೆ ವೈಭವದಿಂದ ಆಚರಿಸಿದ ಪರಂಪರೆ ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕೇವಲ ಪೂಜಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರದೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಕಲಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಶಾಸನಗಳು, ರಾಜಾಶ್ರಯ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈಭವವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಅವಲೋಕನವು ಕರ್ನಾಟಕದ ದೇವಾಲಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಶೈವ ಪರಂಪರೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳು: ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಡೆಯ ಅರಸರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1610 ರಿಂದ 1947ರವರೆಗೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಳಿದ ಒಡೆಯರು ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಮತ್ತು ಶಾಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರಾಜರು ಶಿವಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದು, ಶಿವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ, ನಿತ್ಯಪೂಜೆ, ಉತ್ಸವಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿದರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೈಸೂರು ನಗರ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿನೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ, ಕೋರಿ ಭೈರವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಪ್ರಸನ್ನ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ, ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಭುವನೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ, ಆತ್ಮವಿಲಾಸ ಗಣಪತಿ ದೇವಾಲಯ, ವರುಣ ಗ್ರಾಮದ ಮಹದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಬುಡಿಕೆರೆಯ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ಒಡೆಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ

ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡರೆ, ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಅವರು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿ ಪೂಜಾ–ಕೈಂಕರ್ಯಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. "ಶಿವ" ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ "ಮಂಗಳಕರ", "ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿ", "ಒಳ್ಳೆಯವನು" ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಉಣಾದಿ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ನಿರುಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವ ಎಂಬ ಪದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿರುಕ್ತದ ಪ್ರಕಾರ ಶಿವನು ಸುಖ, ಶಾಂತಿ ಹಾಗೂ ಆನಂದದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದ್ದು, ಸಕಲ ಜೀವಿಗಳ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಶೈವ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಲಯದ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. "ಶಿವನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂಬ ತಾತ್ವಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯು ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಕೇವಲ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ, ತ್ಯಾಗ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಲೋಕಮಂಗಳದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿಯೂ ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಾಸನಗಳು, ಪುರಾಣಗಳು, ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಜಾನಪದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಮಹಿಮೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ "ರುದ್ರ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡ ಈ ದೇವರು, ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ "ಶಿವ" ಎಂಬ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವರೂಪದ ದೇವತೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡನು. ಶಿವನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಆರಾಧನಾ ಸಂಕೇತ ಲಿಂಗವಾಗಿದ್ದು, ಅದು ನಿರಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂಕೇತವೆಂದು ಶೈವ ಆಗಮಗಳು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಶಿವನ ಈ ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿತು, ಶಿವಾಲಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಪಾರ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದರು. ಶಿವನನ್ನು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ, ಜ್ಯೋತಿಸ್ಥಂಭ ಹಾಗೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿದರು. ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಭೂದಾನ, ಧನಸಹಾಯ, ನಿತ್ಯಪೂಜೆ, ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಉತ್ಸವಗಳ ಆಯೋಜನೆಗೆ ನೆರವು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಶೈವ ಆರಾಧನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉರುದಲಿಂಗ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಬಲೂಚಿಸ್ತಾನ ಕೃಷಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಪೂ.4000 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿಗೆ ಜೋಬ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಲಿಂಗರೂಪಿ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಿಂಧೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರುದ್ರ ಪಶುಪತಿಯ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಮರಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದ ಬುಡಕಟ್ಟು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ರೂಪದ ರುದ್ರ (ಶಿವ) ಕಾಣಬರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಶಿರದ ಕೋಡುಗಳ ಮಧ್ಯ ಚಿತ್ರಕಾರ ಲಿಂಗರೂಪ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಹ ಈ ದಾರನ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರೇರಣೆ ಹರಿದು

ಬಂದ ಸಂಕೇತವೆಂಬಂತೆ ಪೂರಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ದೇವಲಾಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಶಿವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದಾಗ ಶಿವನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವಂತಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಶೈವಧರ್ಮ, ಶಾಕ್ತ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟೋ ಧರ್ಮ ಪಂಥಗಳು ತಲೆದೂರಿದರು. ತಾಯಿಯು ಮಕ್ಕಳನ್ನೆಲ್ಲ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಶಕ್ತಿ ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಧರ್ಮ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಆದಿಶಕ್ತಿಯ ದರ್ಶನಿಕ ತತ್ವಗಳನ್ನ ಗ್ರಹಿಸಲು ಅಸಮರ್ತರಾಗಿದ್ದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ತಾವು ಪಾರಂಪರಗತವಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳೀಯ ಶ್ರೀದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಅವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಡದೆ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಶೈವ ಪರಂಪರೆಯ ಪೋಷಣೆ: ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಶೈವ ಮಠಗಳು, ಶಿವಶರಣರ ಪರಂಪರೆ, ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯ–ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಮಹತ್ವದ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದರು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶೈವ ದೇವತೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಂಟೆಲಿಂಗಯ್ಯ, ರಾಚಪ್ಪಾಜಿ, ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ, ಮಲೆ ಮಹದೇಶ್ವರ, ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ ಅವರಂತಹ ಜನಪದ ಹಾಗೂ ಶರಣ ಪರಂಪರೆಯ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರೆತಿರುವುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳು, ದಾನಪತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಂಪರೆಯು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಮೈಸೂರಿನ ಚಾಮರಾಜ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ ದೇವಾಲಯ, ಗೊಪ್ಪನಪುರ ಮಠ, ಮಲೆ ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ, ಸಾಲೂರು ಮಠ, ಕಪ್ಪಡಿ ರಾಚಪ್ಪಾಜಿ ಮಠ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಶೈವ ಮಠಗಳು ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಭೂದಾನ, ಧನಸಹಾಯ, ಇನಾಂ ಹಾಗೂ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವ ದಾಖಲೆಗಳು ಲಭ್ಯವಿವೆ. ಈ ಮಠಗಳು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರದೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ದಾಸೋಹ, ಸಮಾಜಸೇವೆ ಹಾಗೂ ಜನಜಾಗೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಶೈವ ಧರ್ಮವು ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸಮನ್ವಯ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿದೆ. ಲಿಂಗಾಯತರು, ವೀರಶೈವರು, ಕುರುಬರು, ನಾಯಕರು, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಹಾಗೂ ಇತರ ಅನೇಕ ಹಿಂದೂ ಸಮುದಾಯಗಳು ಶಿವನ ಆರಾಧಕರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಅವರು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಅರಮನೆಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುವ

ಮೂಲಕ ಸಮಾನತೆಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರಿದರು. ಅವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಮಾಜಮುಖಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿದವು. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಶಾಸನಗಳು, ಶಿಲ್ಪಗಳು, ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಹಾಗೂ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಗಣನೀಯ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು. ಇವು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಮಾರಕಗಳಲ್ಲದೆ, ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ಅಮೂಲ್ಯ ದಾಖಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು ಆಡಳಿತದೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದ ಕಾರಣ, ದೇವಾಲಯಗಳು ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವಂತಾಯಿತು.

ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟ ಮತ್ತು ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ: ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಶೈವ ಭಕ್ತಿಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ. ಈ ದೇವಾಲಯವು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 950ರ ವೇಳೆಗೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿವಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1128ರ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ; ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನು ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಅನಂತರ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಪಾಳೇಗಾರರಿಂದಲೂ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದತ್ತಿಗಳು ದೊರೆತಿರುವುದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1627ರ ನವೆಂಬರ್ 28 ರಂದು ಮಾಹಿದೇವಿಯ ಪುತ್ರಿ ನಾಗಸಂಬಮ್ಮ ಅವರು ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಬವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಮೂರುವರೆ ಗದ್ಯಾಣ ದಾನ ನೀಡಿದ ಕುರಿತು ಶಾಸನವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನವು ಆ ಕಾಲದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳ ಜನರು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ ದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಅವರು ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದರು. ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. 1664–1667ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 1000 ಕಲ್ಲಿನ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ವಾಹನವಾದ ಏಕಶಿಲಾ ನಂದಿಯ ಬೃಹತ್ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ನಂದಿ ಶಿಲ್ಪವು ಮೈಸೂರು ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಅವರು ಕ್ರಿ.ಶ. 1855ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು, ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನಹರಿಸಿದರು. ಈ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಪ್ರಾಚೀನ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದಷ್ಟೇ

ಅಲ್ಲದೆ, ಅವುಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗಳಿಗೆ ಉಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ತ್ರಿನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ: ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀತ್ರಿನೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವು ಶೈವ ಪರಂಪರೆ, ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯವು ಇಂದಿಗೂ ನಿತ್ಯಪೂಜೆ ಮತ್ತು ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಸವಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ತ್ರಿನೇಶ್ವರ ಎಂಬುದು "ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶಿವ" ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ತ್ರಿನೇಶ್ವರ ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ದೇವಾಲಯವು ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅನಂತರ ರಣಧೀರ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಅವರು ಮೈಸೂರು ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು.

ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ತಳವಿನ್ಯಾಸ: ತ್ರಿನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಶುದ್ಧ ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ತಳವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗುಡಿ, ಸುಖನಾಸಿ, ನವರಂಗ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಕಾರ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವಿದ್ದು, ಅದರ ಮುಂಭಾಗದ ಸುಖನಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ವಾಹನವಾದ ನಂದಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ನವರಂಗವು ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಅಲಂಕೃತ ಕಂಬಗಳಿಂದ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳಿಗೆ ದ್ವಾರಮಂಟಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ವಿಮಾನ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದ್ದು, ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಕಾರಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ 101 ಶಿವಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಎದುರು ನಂದಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಶೈವ ಆರಾಧನೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಆಗ್ನೇಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಉಪದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುರಸುಂದರಿ ಅಮ್ಮನವರ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರ: ದೇವಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರವು ಸುಂದರವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳು ನರ್ತನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಶೈವ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ನಿಲುವುಗಂಬಗಳು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸುರಳಿ ಮಾದರಿಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿಂದ

ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನವು ಬಹುಮಟ್ಟದ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ದೇವಾಲಯದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲಭೈರವ ಹಾಗೂ ಚಂಡಿಕೇಶ್ವರರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ, ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲ, ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, ಸೂರ್ಯದೇವನಂತಹ ಉಪದೇವತೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಗೋಪುರವಿದ್ದು, ಅದು 18ನೇ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಹಾಳಾಯಿತು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1753ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ನಂಜರಾಜಯ್ಯ ಅವರು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು ಆಡಳಿತಗಾರರು ಮತ್ತು ಅವರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ನೀಡಿದ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಲಭೈರವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ: ತ್ರಿನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲಭೈರವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಕೂಡ ಗಮನಾರ್ಹ ಶೈವ ಆರಾಧನಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವು ಕ್ರಿ.ಶ. 1939ಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬ ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಂಪರೆ ಇದೆ. ಮೂಲ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂರು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಕಪ್ಪು ಗ್ರಾನೈಟ್ ಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕಾಲಭೈರವ ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯು ಚತುರ್ಭುಜ ರೂಪ ಹೊಂದಿದ್ದು, ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತ್ರಿಶೂಲ, ಡಮರು, ಕಪಾಲ ಮತ್ತು ಖಡ್ಗಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದೆ. ಶಿಲ್ಪವು ನರ್ತನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಕಂಠದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಾಲೆ, ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಡಲ, ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಿರೀಟ ಹಾಗೂ ತೋಳಿನಲ್ಲಿ ತೋಳ್ಬಂದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಸೊಬಗನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಮೂರ್ತಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಕಾಳಿ ಹಾಗೂ ಚೌರಿಧಾರಿಣಿಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಇದು ಚೋಳ–ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಗಾಯತ್ರಿ ದೇವಾಲಯ: ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಗಾಯತ್ರಿ ದೇವಾಲಯ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಗರ್ಭಗುಡಿ, ಸುಖನಾಸಿ, ನವರಂಗ ಹಾಗೂ ಮುಖಮಂಟಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಶುದ್ಧ ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಿ ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯಿದ್ದು, ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾವಿತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತಿ ದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವು 19ನೇ ಶತಮಾನದ ಶೈಲಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಶ್ರೀಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರ್ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (20ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ) ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು ಎಂಬ ಪರಂಪರೆಯಿದೆ. ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಲಂಕೃತ ಕಂಬಗಳಿದ್ದು, ಅವು

ಚೌಕ, ಅಷ್ಟಮುಖ ಮತ್ತು ಷೋಡಶಮುಖ (16 ಮುಖಗಳ) ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ದೇವಾಲಯದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ, ಸೂರ್ಯ, ಶಿವ ಹಾಗೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಿ ಸಿದ್ದಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ ಕೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 40 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ನಂದಿಕಂಬ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಮುಂದೆ ಬಲಿಪೀಠವಿದೆ. ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ, ಅರೆಗಂಬಗಳು, ಕೋಷ್ಟಮಂಟಪಗಳು, ಕೀರ್ತಿಮುಖಗಳು ಹಾಗೂ ಗಾರೆಗಚ್ಚಿನ ಅಲಂಕಾರಗಳು ದ್ರಾವಿಡ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಸೊಬಗನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ.

ಅಲಮೇಲಮ್ಮ ದೇವತೆ (ಅಮಲದೇವಿ): ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಶೈವ ದೇವತೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಶಕ್ತಿ ಆರಾಧನೆಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ, ತ್ರಿಪುರಸುಂದರಿ, ಭುವನೇಶ್ವರಿಯಂತಹ ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಲಮೇಲಮ್ಮ ದೇವಿ ಕೂಡ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಅಲಮೇಲಮ್ಮನ ಕುರಿತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಪರಂಪರೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದು, ಆಕೆಯನ್ನು ಕೇವಲ ಪೌರಾಣಿಕ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮೈಸೂರು ರಾಜವಂಶದ ಆರಾಧ್ಯ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಗೌರವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲಮೇಲಮ್ಮನಿಗೆ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ತಡಿಮಾಲಂಗಿ ಹಾಗೂ ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಆಕೆಗೆ ಸಮರ್ಪಿತವಾದ ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಗಳಿವೆ. ಈ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆಮಾರುಗಳಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕುಟುಂಬಗಳು ಪೂಜಾ ಕೈಂಕರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪೂಜೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಕುಟುಂಬವು ವೀರಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದು, ಶಿವದಾರ (ಜನಿವಾರ) ಧರಿಸುವ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಶೈವ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ ಆರಾಧನೆಯ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲಮೇಲಮ್ಮನ ಮೂರ್ತಿಯು ಪಂಚಲೋಹದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮರದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ದೇವಿಯ ಅಲಂಕಾರ, ನಿತ್ಯಪೂಜೆ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಆರಾಧನೆಗಳನ್ನು ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಸರಾ ಹಾಗೂ ನವರಾತ್ರಿ ಉತ್ಸವಗಳು ಅಲಮೇಲಮ್ಮ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ನವರಾತ್ರಿಯ ಮೊದಲ ದಿನ ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯಿಂದ ದೇವಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವ ಆಭರಣಗಳು ಮತ್ತು ಮಂಗಳದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಗುಡಿಗೆ ತಂದು ಒಪ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು, ತಾಳಿ, ಮುತ್ತಿನ ಮೂಗುತಿ, ಓಲೆ, ಕೈಕಡಗ ಹಾಗೂ ಹೊಸ ಸೀರೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ. ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದೇವಿಗೆ ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಅನಂತರ ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ, ಅಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಆರಾಧನೆ ನೆರವೇರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಇಂದಿಗೂ ಮೈಸೂರು ದಸರಾ ಆಚರಣೆಗಳ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಿಗೆ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜವಂಶದ ಕುಲದೇವತೆಯಾಗಿ ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ಸಮೀಪವಿರುವ ತ್ರಿಪುರಸುಂದರಿ ದೇವಿಗೂ ರಾಜರು ವಿಶೇಷ ಭಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಈ ಆರಾಧನಾ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಶೈವ ಮತ್ತು ಶಾಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಶಿವನ ಆರಾಧಕರಾಗಿದ್ದರೂ, ಶಿವನ ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಗಳಾದ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ, ತ್ರಿಪುರಸುಂದರಿ, ಭುವನೇಶ್ವರಿ ಹಾಗೂ ಅಲಮೇಲಮ್ಮನಂತಹ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆಗೆ ಸಮಾನ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಮತ್ತು ಶಾಕ್ತ ಪರಂಪರೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲಮೇಲಮ್ಮ ಆರಾಧನೆಯು ಮೈಸೂರು ದಸರಾ, ರಾಜವಂಶದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟವಾಗಿ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಧ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ: ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಅವಧಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಅಧ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನದ ನಂತರ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಒಡೆಯರು, ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಜೈನ ಹಾಗೂ ಇತರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ, ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದತ್ತಿಗಳ ನೀಡಿಕೆ, ಪೂಜಾ–ವಿಧಾನಗಳ ನಿರಂತರ ನಿರ್ವಹಣೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ಸವಗಳ ಆಚರಣೆಗೆ ನೀಡಿದ ಬೆಂಬಲವು ಅವರ ಧರ್ಮಪಾಲಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಅಥವಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡ ಶೈವ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕೇವಲ ಆರಾಧನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರದೆ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ (ನಂಜನಗೂಡು), ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ (ನಂಜನಗೂಡು), ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ತಲಕಾಡಿನ ವೈದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ, ಮೈಸೂರು ನಗರ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಅನೇಕ ಶಿವಾಲಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಡೆಯರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪೋಷಣೆಯ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿವೆ. ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಆರ್ಥಿಕತೆ, ಕಲೆಗಾರರು, ಶಿಲ್ಪಿಗಳು, ಸಂಗೀತಗಾರರು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಜೀವಿಗಳ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೂ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರೆಯಿತು. ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವು ದ್ರಾವಿಡ, ವಿಜಯನಗರ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಮೈಸೂರು ಶೈಲಿಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಗೋಪುರಗಳು, ಮಂಟಪಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಕಂಬಗಳು, ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಕಲಾತ್ಮಕ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ದತ್ತಿ ದಾಖಲೆಗಳು ರಾಜರು, ಮಹಾರಾಣಿಯರು, ದಿವಾನರು ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ದಾನಿಗಳಿಂದ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ಭೂದಾನ, ಧನಸಹಾಯ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೇವೆಗಳ ಕುರಿತು ಅಮೂಲ್ಯ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದವು. ಶಿವರಾತ್ರಿ, ಕಾರ್ತಿಕೋತ್ಸವ, ರಥೋತ್ಸವ, ಜಾತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏಕತೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಿರಂತರತೆ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದವು. ದೇವಾಲಯಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಾಗೂ ನಗರ ಜೀವನವನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸೇತುವೆಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದವು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಅಮೂಲ್ಯ ಸ್ಮಾರಕಗಳಾಗಿದ್ದು, ದೇಶ–ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಭಕ್ತರು, ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ನಗರೀಕರಣ, ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ, ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಕೊರತೆ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹಾನಿಗಳಂತಹ ಸವಾಲುಗಳು ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಧಕ್ಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ದತ್ತಿ ಇಲಾಖೆ, ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ, ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದಾಖಲಾತಿ, ಡಿಜಿಟಲ್ ಆರ್ಕೈವ್ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಾಗೂ ಪರಂಪರೆ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ದಿವಾಕರ್.ಆರ್.ಆರ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಂಪರೆ, ಸಂಪುಟ–01, ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ, 1970
- ನಂಜರಾಜ ಅರಸು.ಪಿ.V, ಮೈಸೂರು ನೂರಿನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ. ಅಭಿರುಚಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಸರಸ್ವತಿಪುರಂ, ಮೈಸೂರು, 2007
- ಶಂಕರಪುರ ಮಹಾದೇವ, ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಕ್ತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು, 2010
- ರಾಮಚಂದ್ರ ರಾವ್, ಊ.ಎ, ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ: ನೆಲೆ-ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್ಸ್, 1975

- ರಾವ್.ಎಸ್.ಕೆ.ರಾಮಚಂದ್ರ, Encyclopaedia of Indian Iconography, Vol-01, Prasaranga, Kannada University, Hampi.
- Kamath, Suryanath.U, A Concise History of Karnataka. Jupiter Books, 2001
- Moraes, George.M, The Kadamba Kula: A History of Ancient and Medieval Karnataka. Asian Educational Services, 1990
- Nilakanta Sastri.K.A, A History of South India, Oxford University Press, 1975
- ಕಾಮತ್, ಸೂರ್ಯನಾಥ, Mysore State Gazetteer, Government of Mysore, Mysore
- Epigraphia Carnatica, Vol-05, Inscription, No-85
- Rice, B. Lewis, Epigraphia Carnatica, Multiple Vols, Mysore Government Press.
- Rice, B. Lewis, Mysore and Coorg from the Inscriptions, Mysore Government Press.
- Srinivas.M.V, South Indian Karnataka History and Culture, Vol-01, Feb-2008